

Gri alanlara sızan bir sergi: Göze Parmak

NESLİHAN KOYUNCU BALI

Başta İstanbul ve New York olmak üzere, dünyanın çeşitli yerlerinde mekâna özgü sanat projeleri sipariş eden ve sunan sanat organizasyonu Protocinema'nın 'Yükselen Küratör Serisi - 2021' kapsamındaki 'Göze Parmak' sergisi 25 Şubat'ta, poşe Sanatçı İnişiyatifi'nin Galata'daki mekânında açıldı. Küratörlüğünü Alper Turan'ın yaptığı sergide Baha Görkem Yalım, Cansu Yıldırım, Dorian Sarı ile, Tuna Erdem ve Seda Ergül'den oluşan İstanbul Queer Art Collective'in işleri yer alıyor.

İzleyicinin hem sansüre karşı sanatçılarla birlikte hareket ettiği, hem de sakımlan bir denetleyici konumuna itildiği sergide, sanatçılar sansürün siyah-beyaz evrenine meydan okuyan bir gri alanda özgürlüklerini ilan ederken, zor durumlarda grinin tüm tonlarıyla konuşmanın, ifade etmenin ve var olmanın mümkün olduğunu hatırlatıyorlar.

Siyah düdük

Güncel sanatta büyük boyutlu sanat işleri kimi zaman izleyici de aynı ölçüde karşılık bulamayabilişirken, 'Göze Parmak' sergisindeki, duvara asılmış ufak, siyah düdük, izleyici üzerinde sergi ziyaretinden sonra da süren bir etki bırakabilecek kadar güçlü. Düdüğün ucundaki, diş izi olduğunu düşündüğüm hasarlar, iktidarın meşruiyeti için gerekli olan gücü uygularken bunu nasıl bir hırsla ve şiddetle yaptığını hatırlatıyor. Bu hırs, düdüğü çalınamaz hâle getirmiş. Yine de düdük, dudüğünüzü uzatıp çalabileceğiniz bir mesafede olduğundan, sizi etkin bir konuma davet ediyor. Otoritenin korkutmak ve uyarmak için ses çıkarmasına yarayan nesne, bir yandan da ayaklanmanın ve mücadeleci çılgınlığın sesine aracı oluyor; iktidarın hırsı ve hiddeti kadar, ona karşı ayaklanmanın da öfkelerini taşıyor. Dorian Sarı'nın bu işinin de yer aldığı 'Göze Parmak', insanı hiç beklemediği yerlerden dürten, sarsan ve etkileyen bir sergi.

Sergiye adımımızı atmamızla, kendimizi gümüş bir kaşığı sigara külleriyle parlatır hâlde buluyoruz. Pandemi döneminde temastan bu kadar çekinirken, 'Direktiflere uymak zorunda değilsiniz!' adlı, İstanbul Queer Art Collective'e ait performatif enstalasyonun "Kaşıklardan birini parlatın" davetini hemen kabul ediyoruz. Bu kadar çabuk ikna oluşumuz, performansın vaat ettiği beden yokluğunu telafi etme çabamızdan mı geliyor? Nesnelere için olan davetkâr ve duysal kuir potansiyel, ziyaretçinin "kendi sorumluluğunda alacağı risk" ve kararına bırakılan eylemlerle açığa çıkıyor. Performans altı davetten oluşuyor: Zili çalın, kaşıklardan birini parlatın, fesleğenden koku çıkarın, bir adet çiğköfte yapın, gökkuşağı çizin, ellerinizi dezenfekte ederken 80'lerden iki kadını, Selin ile Müjde'yi düşünün... Gri tonlardaki pastel boyalarla ziyaretçilerin duvarda çizdiği gri gökkuşağı, serginin kavramsal çerçevesini oluşturan kurallardan ilkinin açık ediyor.

Ne renk, ne figür

Türkiye'de kuir topluma yönelik nefret söylemi, hedef gösterme, toplumsal baskı ve gündelik şiddet gün geçtikçe artıyor. Toplumsal cinsiyet eşitliğini korumayı amaçlayan İstanbul Sözleşmesi tartışmaları ve Boğaziçi Üniversitesi direnişinin ses getiren bir protestoya dönüşmesiyle LGBTİ+ topluluğu tüm hedeflerin merkezine oturdu; "Türk toplumunun hassasiyetleri"ni tehdit eden yasadışı bir örgüt ve bir

'Bulunmamışlara Anıt' (Baha Görkem Yalım)

'Direktiflere Uymak Zorunda Değilsiniz' (İstanbul Queer Art Collective)

terörist grubu olarak anılmaya başladı. Dünyada ve Türkiye'de LGBTİ+ topluluğunun sembolüne dönüşen gökkuşağı bayrağı ise çocuk kıyafetlerinde bile yasaklanacak kadar korkulan bir suç unsuru hâline getirildi.

Küratör Alper Turan, bu sıcak gelişmelere denk gelen 'Göze Parmak' sergisinin, devletin kuir varoluşu hedef alan baskılarına "estetik tepkiler üretme dürtüsü"nden doğduğunu belirtiyor. Gündemdeki baskı ve sansür stratejilerini taklit ederek, sanatçılara sınırlayıcı bir çerçeve sunan Turan, gökkuşağının yedi renginin bir araya geldiği imajların yasaklanmasına ve kuirlerin temsilinde önemli olan bedenlerinin baskı politikalarının hedefine oturmasına nazireyle, sanatçılardan işlerinde gökkuşağı renklerini ve figür kullanmalarını talep ediyor. Her baskı rejiminde isyancıların, otoriteye direnenlerin ve mücadeleci olanın olması gibi, sansürü taklit eden bu sergide de sanatçılar, dayatılan çerçevenin dışına çıkmak ve talep edilen "saf soyutlama"nın ötesine geçmek için yaratıcı yollar buluyor.

Bu yollardan birini, Baha Görkem Yalım'ın, koridordan sonra girdiğimiz ilk odada sergilenen, küratörün 'yasak'larına rağmen

sessiz direnişle etkileyici bir koreografi sunan iki elden oluşan video işi 'Hatırlamanın Ufuneti'nde görüyoruz. Sanatçıya ait bir şiirin el dansı hâli olan videoda arka plan dikkat çekiyor. Hollandalı ressam Jan Asselijn'in 17. yüzyıl ortalarında yaptığı 'Tehdit Altındaki Kuğu' adlı yağlıboya tablonun kayıplara uğramış bir versiyonun yer aldığı fonda, kuğunun bedeni resimden silinmiş; ellerin kuğunun kanatlarını canlandırdığı dans, bu boşluğu telafi etmeye çalışıyor.

Yalım'ın 'Bulunmamışlara Anıt' adlı diğer işi ise, tavandan aşağı inen ancak ayağı yere değmeyen, başka bir destekle taşınmak zorunda olan bir sütun. Odanın duvarlarının dokusunu taşıyan bu amt, ilk bakışta odaya ait bir kolonu taklit ettiğini düşündürüyor ve hacmiyle, küratörün bedensizlik kuralına aykırı bir önerme taşıyor. Altına geçirilmiş bebek arabasına da bir beden varlığını ve yokluğunu hatırlatıyor. Bebek arabası, iki tripodun tuttuğu bir direğe asılı. Birbirlerini destekleyerek ayakta durabilen nesnelere, kırılabilir bir dengede birbirlerine sarılıyor, tutunuyor ve asılıyorlar. Yapıdaki bu destek ilişkisi, dengenin bozulması durumun-

'Hatırlamanın Ufuneti' (Baha Görkem Yalım), 'mugâlate serisi' (Cansu Yıldırım), 'ben ben ben' (Dorian Sarı)

'mugâlate serisi' (Cansu Yıldırım), 'Bulunmamışlara Anıt' (Baha Görkem Yalım)

isimsiz ('sen, ben, içerisi, dışınsı') (Dorian Sarı)

isimsiz (Dorian Sarı)

da ortaya çıkabilecek şiddeti de hatırlatıyor.

İşığın kör eden beyazı

Yaklaşıkça sesi yükselen 'Bak!' adlı işin çağrısı eşliğinde yan odaya giriyoruz. Dorian Sarı'ya ait, sergiye adımımızı attığımız anda içeri-riden bizi davet eden ses odayı hâkimiyetine almış. Sırf sussun

diye, söylediği şeye uyup bakmak istesiniz de işaret edilen özneyi seçmekte zorlanıyorsunuz. Hiddetli emir sürekli olarak tekrarlandığı için bir noktada fona itiliyor, böylece bakışımızı onun hâkimiyetinden kurtarabiliriz. Duvarda bedensiz şekilde asılı duran erkek kemerlerinin içindeki boşluklar, bir kadın olarak bana ürkütücü geliyor. Boşluk-

ların içini dolduran egemen erkek bedenlerinin uyguladığı şiddeti barındıran bu siyah deri kayışlar, âdeta bir tehdit gibi, tokaları açıldığında aile içinde kadın ve çocuk bedenlerine ne denli zarar verebileceklerini hatırlatıyorlar. Yandaki siyah düdükle birlikte, çağrışımı aile erkenden, bütün toplumu cezalandıran erke doğru genişliyor. Odanın sokağa uzayan cumba kısmında duran siyah büyük balona hapsolmuş hava ise, düdüğün ve kapalı kemerlerin içinden geçerek, bize erişebilecek potansiyel şiddeti temsil ediyor.

Odanın bir duvarından tavana ve yan duvara taşan fotoğraflar, Cansu Yıldırım'a ait 'mugâlate' adlı seriden. Fotoğrafların ortaya çıkmasında küratör ile sanatçı arasında oluşan ilginç bir ilişkinin rolü var. Turan, hakikatin görünürlüğüyle ilgilenen Yıldırım'ın belgesel fotoğrafçılığına meydan okuyarak, bilgiyi sınırladığında ortaya çıkabilecekleri görmek için sanatçıdan kasıtlı olarak otosansür yapmasını istiyor. Sergi boyunca gözümüzün aradığı bedenlere kavuşmamızı sağlayan, Boğaziçi Üniversitesi direnişinde çekilmiş, geniş bir kalabalığın yer aldığı fotoğraftan ışıkla silinen yüzler, sanatçının sansür denemesini gözler önüne seriyor. Sanatçı sansürü, fotoğrafı anında aşırı pozlamayla veya sonradan kurgulayarak uyguluyor. Fotoğrafların ve sansürün şiddetinin görünür olması için yüzleri görünmezleştirerek hakikate ışık tutuyor. Sadece eyleme katıldığı için bile gözaltına alınabilen direnişçileri saklayarak koruyor. Bu sayede, gerçek hayatta engellenmeye ve parçalanmaya çalışılan birlikte-liğün, sergi alanında tehditlerden bağımsız bir şekilde tekrar kurulduğunu hissedebiliyoruz.

Sergi 27 Mart'a kadar, Pazar ve Pazartesi hariç her gün 13.00-19.00 arasında gezilebilir. Küratör Alper Turan'ın sergi için yazdığı 'PROTOZINE: Göze Parmak' başlıklı metne ise Protocinema'nın internet sitesinden (protocinema.org) ulaşılabilir.